

רסיסים של תקווה עמומה

טקסט זכרון
לשבעה באוקטובר

מכון שיטים
ארכיון החגים הקיבוצי

על הבחירה לערוך טקס לציון יום השנה

חלפו שנתיים מאז טבח השבת השחורה, בה רעדו אמות הסיפים. האסון טלטל את החברה הישראלית כולה. האכזריות הבלתי נתפסת, האבדות הרבות מספור, התחושה שהבטחון הבסיסי ביותר של כולנו התערער.

לצערנו, רוחות המלחמה עדיין מנשבות, השבר לא תוקן והידיעה היחידה היא שהחיים לא יחזרו להיות כשהיו. עם זאת, אנו מציעים להתכנס לציון שעברה שנה. מחזור שלם של עונות ופריחה, של חגים וחולין. לסמן בתוך הזרם השוטף נקודת עצירה, שממנה והלאה, לצד האבל, נחזק את העיסוק בבניה מחדש, עם ולצד השבר.

הטקס המצורף מציע התחדשות לצד הכרה שגם בחלוף שנה נוספת, הפחדים, השאלות, המחאות והמלחמה עומדים במרכז חיינו. נעזר בטקס כדי לשהות יחד ולו לרגע, לשאול שוב מה אבד, מה חשוב לזכור ומה נרצה לשנות.

הטקס בנוי מארבעה פרקים המשקפים את תהליך האבל:

1. מה שהיה
2. האובדן
3. המעבר לזכרון
4. מבט קדימה

בשולי הטקסט המרכזי תמצאו הרחבות שתפקידן להבהיר את העקרונות המנחים לבחירת החומרים ומבנה הטקס.

- כותרת הטקס 'רסיסים של תקווה עמומה' מתוך השיר 'זמן שבור', מאת יחזקאל רחמים.
- לחומרים נוספים לבניית הטקס לחץ/י כאן.

פרק ראשון - הבית שהיה

הנחיה

התכנסנו היום כדי לציין זכרון לשבעה באוקטובר, היום בו קרסו יסודות הבית הציוני כפי שהכרנו אותו.

קריינות

אלון פאוקר, חבר קיבוץ בארי, אמר בעדותו מיום ה-11.10.23:

"ככל שחולפות השעות, אנחנו רואים את ההתכתבויות ומבינים שאנחנו עומדים מול כאוס מוחלט. אזרחים בידיים חשופות וכיתות כוננות מינימליות.

מדובר בזוועה שלא קרתה בתולדות הציונות, מאז מאורעות תרפ"ט, כשיהודים עמדו לא מוגנים אל מול פורעים ערבים. כמה ריקבון צריך להיות כדי שייקח שעות עד שהצבא יגיע לטפל באירוע, שבאופן נורמלי הוא בכלל היה צריך למנוע אותו?

יש לנו עם מדהים, זה מוכח פה בכל יום. אבל הבית הציוני הראשון חרב. העולם שהיה לא יהיה יותר ואת הבית הציוני השני צריך לבנות חדש ונקי."

קריינות

אתה ההולך ורואה את הנגב הזה המזהיב שבוליו לעת קיץ.
ושומע מפץ מחצבות והלמות מקדחים הקודחים אל תהום
ואל מים.

וצחוק ילדים מתערב בגעית עדרים החוזרים אל דירם.
והלמות מכוונות בבטון וברזל. ובתים הקמים בעירם.
אתה הרואה איך מכה המדבר בירק וחוגג בפרות ובפרח.
התזכר איך עמס העמל על כתפיו את הקרב והפרך?
כי יש רגע כזה ותפקח מול הלילה עינים
וראית מעל לראשך איך פורחים רבואות כוכבים בשמים.
ואורות הפורצים מחלון מול ציה ושממה.
זה העם הנולד מחדש בארצו על אותה אדמה.

(מתוך הגדת פסח קיבוץ אורים, תשנ"א)

הבית שהיה

בחרנו לפתוח בקטע המאיר
את הנגב המערבי כאחד
מסמלי הציונות. קהילות
היושבות על הגבול, פורצות
דרך בעבודה קשה ועיקשת
לאורך השנים, והופכות את
המדבר לחבל פורח ומשגשג.
חבל ארץ שהיה לבית. מפעל
של התיישבות, חקלאות,
תעשייה וחברה.

החיטה צומחת שוב

מילים: דורית צמרת, לחן: חיים ברקני

שדות שפוכים הרחק מאפק ועד סף
וחרובים וזית וגלבע —
ואל ערב העמק נאסף
ביופי שעוד לא היה כמוהו.

זה לא אותו העמק, זה לא אותו הבית,
אתם אינכם ולא תוכלו לשוב
השביל עם השדרה, ובשמים עיט
אך החטה צומחת שוב

מן העפר המר העיריות עולות
ועל הדשא ילד וכלב
מואר החדר ויורדים לילות
על מה שבו ומה שבלבו
זה לא אותו העמק...

וכל מה שהיה אולי יהיה לעד
זרח השמש שוב השמש בא
עוד השירים שרים אך אין יגד
כל המכאוב וכל האהבה

הן זה אותו העמק, הן זה אותו הבית
אבל אתם הן לא תוכלו לשוב
ואין קרה, ואין קרה ואין קורה עדין
שהחטה צומחת שוב.

פרק שני - האובדן

קריינות

דברים שאני מקווה שאתה עדיין לא יודע

רוחמה וייס

שִׁישׁ מִיִּשְׁהוּ בְּעוֹלָם שְׁרוּצָה לַהֲרֹג אוֹתָךְ.

שְׁאִין הִרְבֵּה מָה לַעֲשׂוֹת.

שְׁזָה לַגִּמְרִי לֹא מִדִּיק שְׁתַּמִּיד יִהְיֶה לָנוּ לֶאֱן לְבָרֶחַ.

שְׁהִיִּיתִי בְּעֶרְךָ בְּגִילָךְ כְּשֶׁגִּלִּיתִי שְׁבִית לֹא מִמֶּשׁ מְסַפֵּק הַגָּנָה.

מָה עוֹזֵר לִי לַהֲרֹדִם.

שְׁאוּלִי לֹא תִגִּיעַ לְגִיל שְׁלִי.

שְׁיִכּוֹל לִהְיוֹת שְׁתַּהַרֵּג יְלָדִים.

שְׁמָה שְׁרָאִינוּ הַיּוֹם בְּטִלְוִיזְיָה לֹא הָיָה בְּצַחוּק.

שְׁהִיסְטוֹרְיָה שְׁאֵנִי יוֹדַעַת לֹא מַצְלִיחָה לַהֲרַגִּיעַ.

שְׁאִין לָךְ מִשְׁגַּ כְּמָה מִפְּחִיד יִכּוֹל לִהְיוֹת.

עדות 1

קריינות

על הקראת העדויות

קודם אי אפשר ואח"כ יש כאבים חדשים והתמודדויות אחרות וצריך כוחות, ובלי לשים לב לאט לאט הסיפורים הקשים מתכנסים לתוך מעגל סגור של אלה שהיו שם בלבד. ההנצחה נהיית "יפה" וממוסדת. מספרים במקום איברים כרותים, מנגינות במקום צרחות, תמונות במקום ריח הבשר החרון, פתרונות מידיים במקום שהייה בצער ובזעזוע. ואז גם מתפתח העיוורון: למפונים ולמפונות, לאבלים, לאלה שראו זוועות ועדיין רואים אותן כל הזמן. לאלה שחייהם התרסקו והם נותרו מאחור.

עוד מעט הם יפסיקו לספר לנו כי אף אחד לא ירצה לשמוע, כי כולנו "נמשיך הלאה".

את סיפורי הזוועה נשאר בשביל הגויים, בשביל האו"ם בשביל "מאמצי ההסברה".

אז אני עוקבת אחרי האנשים שעוד מספרים, מאמנת את עצמי לקשב בשביל הפעם הבאה שאפגוש מפונה משרדות או מהצפון הנשכח, בשביל החטופים כשיחזרו.

אני מאמנת את עצמי להקשיב גם כשקשה ממש. כשהמראות שאני מדמינת ממשיכים ללוות אותי שעות וימים אחר, כדי שלא אשכח לשאול, לפתות, לבקש שיספרו עוד. כדי שאהיה מיומנת בלהקשיב באמת, כדי שאדע לשהות שם איתם יחד.

(גלית ביתן)

עדות 2

קריינות

שיר

השכם השכם בבוקר

מילים: רחל שפירא, לחן: סשה ארגוב

השכם השכם בבקר יצאנו לדרכנו
יצאנו לדרכנו שקטים ונדהמים.
עקבות הסערה היו בכל מקום
כמו צללים גדולים, כמו עדים אלמים.

השכם השכם בבקר יצאנו לדרכנו
מלים שלא אמרנו הכונו בשתיקה.
עקבות הסערה היו בכל מקום,
ידענו שצפויה עוד דרך ארכה.

אחר כך עלתה השמש מול עינינו הלאות
והאירה באור חדש את הקר והבדידות,
וכל מי שהיה שם יכול היה לראות
כמה אותות חמים של ידידות.

אחר כך הלכנו יחד מול השמש העולה
שהאירה את עולמו של כל איש באור חדש.
הבטחנו לעצמנו ללמד מהתחלה
מה פשר טוב או רע, טמא או מקדש.

השכם השכם בבקר יצאנו לדרכנו
הפקרנו את פנינו לרוח הקרה.
עקבות הסערה היו בכל מקום
כמו חותם בוער, כמו צעקה מרה.

אחר כך זרחה השמש על אחינו הנחים
והאירה באור חדש את פצעינו הגלויים.
לאט לאט למדנו לשוב ולהבחין
בכח המפלא של החיים.

אחר כך זרחה השמש ברוך וברחמים
והאירה באור חדש את האימה והתקווה,
וכל מי שהיה שם בקש לו נחומים
בחסד ומסירות, סליחה ואהבה.

השכם השכם בבקר יצאנו לדרכנו.

מתוך דברים שכתבה

חנה אלברשטיין, בעת
שהקליטה מחדש את
השיר, שונתב אחרי
מלחמת יום הכיפורים:

"השיר יוצר תחושה של הליכה

בשדה קרב, אחרי שפוננו
הגופות. יום חדש, אבל הכל
עדיין ישן, שייך לעבר - הריח
והעשן נוכחים, האדמה
חרוכה ושרופה. השמש
עולה, מבטיחה להאיר הכל
מחדש, לספק תקווה. היא
אינה מצליחה. כי הזיכרונות
מהמתים עדיין חיים. כי גם
אם רוצים מאוד, אי אפשר
באמת להתחיל מההתחלה."

פרק שלישי – מהווה לזכרון

הנחיה

לקריאת היזכור, הקהל מתבקש לעמוד.

קריינות

נזכור את חללי השבת השחורה תשפ"ו ונאמץ אל לבנו את החיים | מכון שיטים

נִזְכֹּר את כל יושבי הספר, את האזרח והחיל, את הגר והתושב והאורח, שבגופם היו לנו לגבול. יזכר ישראל ויתברך בזרעו ויאבל על זיו העלומים וחסד-הגבורה וקדש-הרצון ומסירות-הנפש אשר נספו במערכה הכבדה. יהיו חללי השבת השחורה חתומים בלב ישראל לדור דור.

נִאֲמָץ אֶל לִבְנוֹ את החיים, שורדי התפת ונצולי מעשי הזוועה. את החטופים והחטופה הכלואים במרתפי עזה. את הקשיש והצעיר, החילת והחיל, התינוק והפעוט, האם והאב. הנה נשואות עיניהם אלינו, ואל דמי לנו עדי ישובו לגבולם.

נִאֲמָץ אֶל לִבְנוֹ את הילדות והילדים שגדלו בצל הר געש ונקלעו לתפת המתפרצת. את הפצועות והפצועים בגוף ובנפש. את החרדים לשלום וקיריהם החטופים. את היתומות והיתומים, האלמנות והאלמנים, וכל למודי השכול. את פליטי החרב, קהלות ישראל על אלפיהן, שאלצו לגלות מבתיהם ואין איש יודע אימתי יוכלו לשוב. אל ישקט ואל ינחם ואל יפוג האבל עד ישוב ישראל וגאל אדמתו, וישב עליה לבטח ובשלום לדור דור.

יִזְכֹּר עם ישראל את בניו ובנותיו, הנאמנים והאמיצים, אנשי העבודה והשלום, קרבנות טבח השבת השחורה תשפ"ו.

נִזְכֹּר את הנרצחות והנרצחים בבית, בשדה ובדרך, בשטחי הנגב המערבי, שנפרצו ונכבשו בידי אויב אכזר וחסר רחמים. את האם האוחזת בשארית כוחותיה בידית דלת הברזל לגונן על משפחתה מפני המזיד שמנגד. את האב המשליך ילדיו מחלון ביתם הבוער ומזנק אחריהם וסופג בגופו את קליעי העופרת. את הרעים הרוקדים לאור השחר והנה הם נמלטים בשדה מפני המרצחים ומפלט אינו.

נִזְכֹּר את אמיצי הלב שנחלצו להגנה. את הלוחמות והלוחמים בכתות הכוננות, שקדמו פני אויב בנשקם הדל והשליכו בפשם מנגד. את החילות והחילים במצבי הגדר, שלחמו בעז, מעטים מול רבים, ונפלו חלל. את אנשי כוחות הבטחון וההצלה ואת האזרחים, שחשו מרחבי הארץ לעזרת אחיהם המתקפים וכרעו בשדה הקטל.

מהווה לזכרון

הזכרון הוא כח. זו דרכנו לשאת את משא העבר איתנו אך להמשיך להסתכל קדימה. "יש הבדל תהומי בין היסטוריה לזכרון. היסטוריה היא סיפור של אירוע שקרה בזמן אחר למישהו אחר. זכרון הוא סיפור של אירוע שקרה לי והוא חלק ממי שהנני. היסטוריה היא מידע. זכרון, לעומת זאת, הוא חלק מזהות."

(יונתן זקס, הגדה של פסח)

הדלקת נרות זכרון

נכין מראש נרות זכרון עם
מדבקות לבנות וכלי כתיבה.

מתוך מכתבו של בר חפץ,
חקלאי המגדל אבוקדו, פורסם
בשנת 2018, בתקופה בה
בלוני תבערה החלו לכלות את
שדות הנגב המערבי.

הנחיה

הציבור מוזמן להדליק נרות זכרון.

קריינות

"חקלאים מתחברים לאדמה שלהם, לריח, לצבעים,
לחילופי העונות, וכאן בנגב המערבי רואים את זה הכי טוב
בעולם. יש את העונה החומה שהשדות זרועים ומחכים
לגשם, ואחרי זה העונה הירוקה, והאדומה שכל הכלניות
פורחות, ואז הצהוב בוהק של החרציות, והצהוב קש של
החיטה הבשלה, ופתאום הצטרפה לה עונה נוספת, העונה
השחורה, שחור של אש, עשן ושריפות."
(בר חפץ, קיבוץ נירים)

שיר

שובי לביתך

מילים: דליה רביקוביץ, לחן: שם טוב לוי

מה לך בחוץ, ילדה,	שם צמח לענה,
מנוח לא מצאה רגלך –	שם נפש מרעידה מקר,
צפור פצועה, חזרי אלי	חלון אפל ותריס מוגף –
ושובי לביתך.	שובי לביתך.
האזיני לקולות –	סהר חצות גבוה,
הרעם על גגות בתים.	אור על ענפי אילן,
מקול סופה שמרי נפשוך –	תני לנפשוך לשמע
שובי לביתך.	זמר קטן.
סהר חצות גבוה,	שאי עין למרום –
אור על ענפי אילן,	כבר סדק שחר מאפיר,
תני לנפשוך לשמע	יעורה כבר צפור אחת,
זמר קטן.	שובי לביתך.

פרק רביעי - הימים שעוד נכוננו לנו, ציון יום השנה לאסון

הנחיה

בתום שנתיים, אנו עדיין אבלים וכואבים.
ציון השנה הינו קריאה להרים עיניים ולהסתכל קדימה.
בצער ובכאב, אך גם בתקווה.

קריינות

היהודים הם לא עם היסטורי ואפילו לא עם ארכיאולוגי,
היהודים הם עם גיאולוגי
עם שברים והתמוטטויות ושכבות וגעש לוחט.
את תולדותיהם צריכים למדוד בסולם מדידה אחרת.
(היהודים, מהספר 'גם האגרוף היה פעם יד פתוחה ואצבעות', יהודה עמיחי, הוצאת
שוקן. © כל הזכויות שמורות להוצאת שוקן)

קריינות

מה נעשה עם השברים הרבים והקשים שנערמים בחיינו?
לפי המדרש, בתקופת הנדודים של בני ישראל במדבר, הם
נשאו איתם גם את לוחות הברית השלמים וגם את לוחות
הברית השבורים. נשיאת הלוחות השלמים יחד עם הלוחות
השבורים מסמלת את ההבנה שהשבר קיים, לצד האפשרות
לתיקון. בתלמוד הירושלמי מסופר שבזמן מלחמה דווקא
הלוחות השבורים נישאו עם הלוחמים אל החזית, כמסר
שצמיחה מתוך שבר היא חלק מהכח להמשיך להילחם.
בעת הזו, נישא איתנו גם את השברים וגם את האפשרות
לתיקון כזכרון, כנחמה וכאתגר.

הנחיה

שתילת עץ בתוך עציץ חרס מעוטר בשברים.

אנחנו שותלים כדי לזכור שיש לנו שורש, גם כשהבית
מטלטל, מתוך בחירה לצמוח ולהצמיח מבין השברים,
כבנים ובנות לעם חפץ חיים.

- שתילה -

ברקע, השמעת השיר 'הימים האחרים', מאת חיים חפר.

מעמד סמלי

העציץ השלם שעליו שברי
חרס הוא סמל לצמיחה מתוך
השבר.

שתילת עץ היא הדרך
הישראלית לזכור, להאחז
במקום. השתילה בעציץ
תאפשר לקחת את השורשים
איתנו ממקום למקום עד
שיגיע הרגע בו נוכל לשבור
את העציץ ולהכות מחדש
שורש באדמה.

הנחיה

נחזור לעדות איתה פתחנו, אלון פאוקר, חבר קיבוץ בארי, ארבעה ימים בלבד לאחר השבת השחורה:

קריינות

"אני שומע תוך כדי הימים פה שיש לנו חטופים בעזה. כל אחד מהם שימות יכפיל את הכאב, את המס שכבר שילמנו בריבית דריבית למאה השנים הבאות. יש אנשים רציניים שעדיין חושבים שזה לגיטימי לגמרי להקריב את החטופים האלה בשביל למחוק את עזה. אין רשות לאף אחד לגבות מאיתנו עוד מחיר של ציפורן, דמכם בראשכם! כולם צריכים לחזור חיים! אתם חייבים לנו את זה. שילמנו כבר מעל ומעבר."

הנחיה

נסיים בדברי מוקי צור, מתוך נאום במלאת 83 שנה לפלמ"ח:

קריינות

מי שקורא את העולם בלי מסיכות צריך לעשות מאמץ גדול כדי לאמץ לעצמו את המרד הטוען שכל רגע הוא לא רק סוף הוא התחלה...
אנא הצטרפו לאף על פי כן של המחויבים לקום מאבלם. התקווה היא לא כובע עם נוצות, היא איננה מסיכה של הנרדמים על משמרתם. היא רעב אמיתי לתיקון, היא הרפתקאה לא נכנעת של אחריות. היא אף על פי כן.

הנחיה

לסיום הטקס הקהל יעמוד לשירת 'התקווה'.

מכון שיטים
ארכיון החגים הקיבוצי

